

ĆMA (58) *sb f*

sg *N* ćma (19). ◇ *G* ćmy (3). ◇ *A* ćmę (6). ◇ *I* ćmą (8). ◇ *L* ćmie (1). ◇ *pl N* ćmy (9). ◇ *G* ciém (5) *OpecŻyw*, *BudBib* (2), *LatHar*, *WujNT*, ćm(o)w (1) *HistAl*; ciém (1), ci(e)m (4). ◇ *A* ćmy (2). ◇ *I* ćmami (4); -ami (3), -(a)mi (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Ciemność, brak światła, mrok; caligo, tenebrae Mącz; umbra Cn* (20) : Słońce fie we ćmy obroci [*Sol convertetur in tenebras*] á kxiężyc w krew *Leop Ioel* 2/31; *Caligo*, *Cmá/ ciemność Mącz* 31d, 445d; Niech ślizáwice/ y ćmy niefpędzone Ich drogi będą *KochPs* 48; Zátym iáko ćmá od fłońcá/ y proch od wiátru/ nieprzyiáciele fię rozprofzyli y wćieklí *SkarŻyw* 56; A ná zbroiách gđzi ś [!] we ćmie proch y rdzá fię lęże *RybGęśli* B2.

Fraza: »ćmy wstają« (3): Niechay ćmá iáka chce wftanie/ Dobrym światłá záváždy zftanie. *KochPs* 172, 155; Kwáp fye póki iáfné zorze Nie západną w byftré morze: Pochwili ćmy czarné wftaná/ Co noc nofzą nie náfpána. *KochPieś* 35.

Wyrażenia: »ciemności ćma« (1): Ale zebránych cięmności ćmę zápáláły Lyfkáwice: grad/ y żywé węgle pádáły. *KochPs* 23.

»ćma nocna« [*szyk 2 :1*] (3): gdy floncze wzeydzye yze czmy noczne ołzwyeczy *PatKaz II* 82v; *KochPs* 172; Idź gđzie cię nogi y wiátry powiodą Zá tą życzliwéy ćmy nocnéy pogodą. *KochPieś* 50.

»ćma nieprzejrzana« (1): Schylił niebá/ y fpuścił fye: ćmá nieprzeyżrzána Ogrómna pod nogi iego byłá połána. *KochPs* 23.

Szereg: »chmury i ćmy« (1): Chmury około niego [*Pana*]/ Y ćmy frogié *KochPs* 145.

W przen (6) : ten zwon będzie tą wodą zmatzan/ gdziekolwiek przydzie dzwięk iego/ áby odefflá moc nieprzyiációł dáleko: Cmy Fántazyie/ Chmury/ ofwiecenie Błyfkánia/ vderzenie Gromow/ y przeciwności wftytkich Duchow. *KrowObr* 103; Twóy mię gniéw/ zapálczywość twoiá mię ścifnęlá/ Y iáko powódź/ zewfząd zámknęlá. Odstrychnąłeś odemnie krewné/ y znáiomé/ Wftytkich okryły ćmy niewidomé. *KochPs* 132, 203; Zátym dokláda Dawid: á ćmá pod nogámi iego: przez co rozumie to zácmmienie Pánnie Máryey przez Aniołá przywálfzczone etc. *CzechEp* 161.

Wyrażenia: »ćma ciemności« (1): Toć fą ftudnye bez wody/ á mgły ktore wicher kręci/ ktorym ćmá cyemności náwyeki yeft záchowaná. Abowim pyfśne y prozne fłowá mowýac/ wabyą przez żádlivość lubofcyámi cyelefnymi tych ludzi [...] ktorzy w błędzye przebywáya/ obycuyac im wolność ácz fámi fą nyewolnicy zákáżenya álbo pokalenya. *KromRozm I* D2v.

»ćma śmierci« (1): Y wywiódł ie z ciemności y ze ćmy fmiérći [*Et eduxit eos de tenebris et umbra mortis*] y ich przekowy rozerwał. Z ciemności, to ieft z błędu pogańfkiego. *WróbŻołt* 106/14.

Szereg: »ciemność i ćma« (1): *WróbŻołt* 106/14 *cf* »ćma śmierci«.

2. *Mnóstwo, wielki tłum, wielka liczba, czasem wynosząca dziesięć tysięcy; legio BartBydż; agmen, ceteroa, celebritas, chorus, circulus hominum, cohors, concilium, concio, conglobatio, constitutus hominum, conventus, copia, corona populi, cuneus, examen, exercitus, fluctus (barbariae),requentia, globus, grex, magnitudo, manus, multitudo, nimbus, nubes, numerositas, numerus magnus, orbis a. semicirculus a. spira a. stipatio hominum, turba, turbula, unda, vis magna Cn* (37) :

a. O ludziach i duchach (33) : *BartBydg* 80b; *MurzNT Luc* 8/30; Nie złączę się dzieścię tyfięcy ludu (*marg*) wł. ćmy ludu/ iefli cmá znaczy dzieścię tyfięcy. (-)/ którzy w około záfadzili się ná mię. *BudBib Ps* 3/6[7]; Cmá włobie ma dzieścię tyfięcy. *BudBib I* 441v *marg*, *Deut* 33/17; WTem (czásie/) gdy się zbierały ćmami tłumy [*Multis autem turbis concurrentibus*] (*marg*) ćmá ma w łobie dzieścię tyfięcy. (-) áz deptáli iedni drugie *BudNT Luc* 12/1; Y pytał go [*czarta*] Iefus/ mówiąc: Iákoć imię? A on powiedział/ Woyfko [*at ille dixit: Legio*] (*marg*) Abo, ćmá. (-): bo wiele czártow wešlo było weń. *WujNT Luc* 8/30, s. 141 *marg* [2 r.].

ćma kogo (12): *OpecŻyw* 106v; *Leop Luc* 8 arg; *KochWr* 22; *LatHar* 694; *WujNT Matth* 26/53; Przez morzá : gdzie nie raz mi szło o gárdło: przez ćmę Zbójców morfkich przebywřzj *CiekPotr* 82. Cf »ćma ludzi«, »ćma nieprzejřzana«.

W formule prawnej (8): takze wedle staradawnego obiczaya rvfkiey Zyemye Zamky y myaftha. y wolołczy zeczmany y zewřzemy dochodj zapyřfaly, nyczego nieomiefkawayacz wedlie thich lyfthow ktore od przodkow nalzich czarow bily napyřfane *LibLeg* 10/95; dzierzacz wpokoyv. naprzod kyow Czerkalfi. y zzyemiamy y zwodamy zewřzemy dochodj lvczko wyekze zeczma yzzemyamy y řwodamy y zewřzemy dochodj, Smolensk zeczma zzyemyamy zwodamy, y zewřzemy dochodj *LibLeg* 10/95v, 10/95v [6 r.].

W połączniu z liczebnikiem głównym (7): a dál by mi ninijé więcéy niż dwánaście ciém aniolow ktorzyby mię obronili *OpecŻyw* 106v; dla tego wiedzcie nas z dzieścięcią tyfięcy ćmow ná wřpomożenie wam w rychle przydz. *HistAl* E7v; *BudBib Dan* 7/10, I 292v, *Ion* 4/11; *LatHar* 694; Czyli mniemafz ábym nie mógł prořić Oycá mego : á řtawřby mi teraz więcéy niż dwánaście ciém (*marg*) Abo woysk: (-) ániołow [*et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum?*]? *WujNT Matth* 26/53.

Wyrażenia: »ćma ludzi, ludu« [*szyk* 4 : 1] (4 : 1): A mnie by nie žal Niniwená miáftá wielkiego wktorem iefł więcéy niż dwánaście ciém ludzi [*sunt plus quam duodecies decem millia hominum*] *BudBib Ion* 4/11, I 292v *marg*; *ZawJeft* 47; *LatHar* 218; którógó Senatorfkie czołó/Dwór z królem więcéy řlucha/ y ludzi cmá w kołó. *GosłCast* 14.

»ćma niezliczna« (1): Ná proźbę ich przyřzły Pardwy ćmami nyezlicznemi *LubPs* Yv.

»[czego] ćma nieprzejřzana« (1): Iego woyfká niezlicznę: wozów nie vchronnych Cmy nieprzejřzané řtoią/ y Anyołow konnych. *KochPs* 98.

b. O zwierzętach i rzeczach, pojęciach [czego] (4) : *BudNT Ev marg*; Cmě wielką ptařtwá przygnał: iákie więc zamieci W pialczyřtych polách pędzi *KochPs* 116; iáko prędko y częřto gdy się modłę/ wpada mi ćmá rzeczy cielefnych ná myřł? *LatHar* 603; Czás wřzytkowiędny/ Ná řwiát wywodzi Co řkryto było/ Mąk niezliczonych Zá tobą ćmami Z węźłów plecionych Biczmi przyřcina/ Z win záfłuzonych. *GosłCast* 75.

3. lek. Choroba oczu; zaćma, katarakta (1) :

Wyrażenie: »zachodzenie ćmą« (1): iefł vżyteczne takie puřczanie krwi na rozmagite niemoczy oczne, Iako na bolenie cięřzkie/ naprzeciw zachodzeniu ćmą y bielmem/ y naprzeciw czyrwonořciam y rzezaniu pod powiakami [!]. *FalZioł* V 58.

Szereg: »ćma i bielmo« (1): *FalZioł* V 58 cf »zachodzenie ćmą«.

Synonimy: **1.** *ciemność, czarność, mrok, mrokota*; **2.** *hufiec, legijon, mnostwo, wojsko.*

ZZie